

Особливості психофізичного розвитку дітей шестирічного віку. Мотивація навчальної діяльності.

Збірник науково-методичних статей

Випуск 5

Дитина може називатися учнем лише тоді, коли вона знає, як учитися, і має мотиви навчання.

Ш.Амонашвілі

Упорядник

Ващенко І.М., методист початкового навчання районного методичного кабінету відділу освіти Тростянецької районної державної адміністрації

Комп'ютерна верстка та дизайн

Дудка І.С., методист з інформаційно-видавничої діяльності інформаційно-методичного центру районного методичного кабінету.

Надруковано в інформаційно-методичному центрі районного методичного кабінету відділу освіти Тростянецької районної державної адміністрації.

Наклад: 30 примірників.

ЗМІСТ

▪ Наказ Міністерства освіти і науки України «Про прийом дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів».....	5
▪ Чи важко вчитися у віці шести років?.....	6
▪ Гігієнічні умови до організації навчання дітей шестирічного віку.....	7
▪ Кризи розвитку дітей шести-семи років. Поради батькам.....	8
▪ Роль мотивації учнів у початковому навчанні.....	10
▪ Принципи формування позитивної мотивації в навчанні:.....	14
Принцип мотивації навчання;.....	15
Принципи активності й самостійності (при керівній ролі вчителя);..	16
Принцип наочності.....	18
▪ Формування в учнів позитивного ставлення до навчання.....	20
Висновки.....	24
Список використаної літератури.....	25
▪ Особливості навчання каліграфічного письма.....	26
Основні елементи літер.....	26
Методи навчання каліграфічного письма.....	29
Гігієнічні правила письма.....	31
▪ Додаток.....	37

Міністерство освіти і науки України
Наказ

07.04.2005

№204

Про прийом дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів

На виконання п. 2 ст. 18, п. 1 ст. 20 Закону України «Про загальну середню освіту» (651-14) з метою забезпечення права на освіту та належної організації і проведення прийому дітей до 1 класу НАКАЗУЮ:

1. До 1 класу загальноосвітнього навчального закладу зараховувати дітей, як правило, з 6 років.
2. Прийом дітей до 1 класу загальноосвітнього навчального закладу (крім спеціалізованого) здійснювати на безконкурсній основі, як правило, відповідно до території обслуговування.
3. Для зарахування дитини до 1 класу батьки або особи, які їх замінюють, подають заяву на ім'я директора загальноосвітнього навчального закладу, копію свідоцтва про народження дитини та медичну картку встановленого зразка.
4. Не допускається збирання додаткових даних про дитину та її батьків або осіб, які їх замінюють, зокрема довідок з місця роботи, проживання, про заробітну плату батьків, будь-яких даних, що свідчать про розвиток дитини та її готовність до систематичного навчання в школі.
5. При прийомі дитини до 1 класу є неприпустимими проведення тестувань, співбесід, екзаменів тощо з перевірки її знань щодо засвоєння навчально-виховної програми дошкільного навчального закладу.
6. Прийом дітей до 1 класу спеціалізованого навчального закладу здійснюється відповідно до Інструкції про порядок конкурсного приймання дітей (учнів, вихованців) до гімназій, ліцеїв, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів), затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.06.2003 р. № 389, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 04.07.2003 р. за № 547/7868).
7. Наказ про зарахування дитини до 1 класу загальноосвітнього навчального закладу видає директор на основі поданих документів, як правило, до початку навчального року.
8. Відповідно до Інструкції з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах на кожного учня-першокласника оформляється особова справа.
9. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України «Про прийом дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів» від 06.05.2001 року № 365.
10. Опублікувати цей наказ в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України.
11. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести наказ до відома місцевих органів управління освітою, керівників загальноосвітніх навчальних закладів і забезпечити виконання його вимог.
12. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника міністра Огнев'юка В.О.

С.М.Ніколаєнко

ЧИ ВАЖКО ВЧИТИСЯ У ВІЦІ ШЕСТИ РОКІВ?

У наш час багато дітей вступають до школи і починають навчатися уже в шестирічному віці. У зв'язку із цим виникає багато питань, що потребують спеціального розгляду. Якщо шестирічна дитина починає вчитися в школі, то чи означає це, що вона розвивається швидше і перестає бути дошкільником? Чи корисно в цьому віці розпочинати шкільне навчання, і яким це навчання повинно бути? Чи всі діти можуть починати вчитися у віці шести років?

Що таке психологічна готовність до школи?

Усі психологи, які працюють із шестирічними дітьми, доходять висновку, що шестирічний першокласник за рівнем свого психічного розвитку залишається дошкільником: він зберігає особливості мислення, властиві дошкільному віку; у нього переважає мимовільна пам'ять (запам'ятовує здебільшого те, що привертає його увагу яскравістю, цікавістю, емоційним відгуком); специфіка уваги дозволяє дитині продуктивно займатися тією самою справою упродовж не більше ніж 10-15 хвилин.

Особистості шестирічних дітей притаманні певні особливості, що створює додаткові труднощі в процесі навчання. Інтерес до пізнання у цей час ще нестійкий, залежить від ситуації, тому під час занять у більшості дітей він виникає і підтримується завдяки вчителю. Завищена самооцінка, некритичне ставлення до своєї поведінки і результатів праці призводять до того, що дошкільникам складно зрозуміти критерії педагогічного оцінювання. Вони вважають оцінювання своєї навчальної діяльності оцінюванням усієї своєї особистості, і коли вчитель повідомляє про помилки у виконанні завдання, це сприймається як «ти поганий». Отримання негативних оцінок, зауважень викликає тривожність, дискомфорт, через які значна частина учнів стають пасивними, залишають розпочату роботу або потребують допомоги вчителя. Поведінка дитини залежить від її емоційного стану, є імпульсивною та безпосередньою, що ускладнює колективну роботу дітей на уроці.

Зрозуміло, що дітей шести років навчати складно, і таке навчання необхідно будувати з урахуванням специфіки їхнього розвитку. Навчання шестирічних дітей припускає щадний режим (тривалість уроку не більше ніж 35 хвилин; у перервах між заняттями — фізкультурні розминки, ігри або прогулянки; денний сон; відсутність домашніх завдань та ін.), незначний обсяг навчального матеріалу (знання та вміння, які діти повинні опанувати за три роки навчання в початкових класах, починаючи вчитися від семи років, практично ті самі, що і в дітей, які навчаються від шести років у чотирирічній початковій школі), значна кількість загальнорозвивальних занять (фізкультура, музика, ритміка, образотворче мистецтво, праця, екскурсії), медичний контроль за станом здоров'я, особливі програми та методи навчання.

Шестирічна дитина швидко стомлюється, виконуючи одноманітну роботу, тому в класі потрібно забезпечити чергування різних видів діяльності. Не можна також давати завдання, що є типовими для традиційного навчання, — ті, які вимагають від дитини тривалого зосередження погляду на одному предметі,

виконання серії монотонних точних рухів тощо. Оскільки в цьому віці дитина прагне вивчати все через докладне розглядання та обмацування, значне місце повинне приділятися її практичним діям із предметами, роботі з наочними матеріалами.

У шестирічної дитини існує нагальна потреба в грі та емоційній насиченості всього життя, саме тому вона значно краще засвоює програму, запропоновану їй в ігровій формі, ніж у стандартній ситуації навчального заняття. Отже, педагогам необхідно постійно збагачувати урок елементами гри.

Шестирічна дитина ще не повною мірою керує своєю довільною, вольовою поведінкою. Звісно, дитина вже може певний час керувати своєю поведінкою, свідомо намагатися досягти поставленої перед нею мети, але вона легко відволікається від своїх намірів, переводячи свою увагу на щось несподіване, нове, привабливе. Більше того, у шестирічних дітей недостатньо сформований механізм регуляції діяльності, що ґрунтується на соціальних нормах і правилах. Активність і творча ініціатива дітей не можуть виявлятися за умов висування до них суворих вимог або регламентованого спілкування. І якщо, наприклад, дитину сварять за те, що вона намалювала не червоне, як було потрібно, а зелене сонце (на її думку, зелене сонце із червоними променями — це красиво), то у неї замість розуміння шкільних правил виникають подив, образа, страх помилитися наступного разу. Авторитарний стиль спілкування із шестирічними дітьми не просто небажаний — він неприпустимий.

Незважаючи на певну специфіку й складність організації навчання шестирічок, існують певні новоутворення у психічному розвитку дитини, які дають підстави фахівцям рекомендувати навчання з цього віку. Перше, на що хотілося б звернути увагу, це те, що діяльність старших дошкільників більше організовується не окремими бажаннями, які не пов'язані або навіть конфліктують одне з одним, а певною системою провідних мотивів, які є значущими для дитини: ці домінуючі мотиви підпорядковують ситуативні, тому діяльність дитини стає спрямованішою (наприклад, дитина, заради того, щоб завершити справу й переконатися в результаті або отримати схвалення дорослого, готова відкласти прогулянку або перегляд мультфільмів).

У старшому дошкільному віці формується здатність передбачати можливі дії та оцінювання з боку оточуючих, попереджати ту або іншу ситуацію. У психофізіологічному розвитку дошкільника створюється певний ґрунт для довільної регуляції поведінки, яка стає менш залежною від навколишніх предметів і більшою мірою підпорядковується ухваленому рішенню, наміченому плану дій.

Значущим показником прогресивних змін у розвитку психічних процесів старшого дошкільника є виникнення в нього довільної уваги, завдяки якій дитина має змогу зосереджувати, організовувати свою увагу, узгоджувати її з вимогами дорослого. Завдяки довільності процесів запам'ятовування та відтворення шестирічки можуть запам'ятовувати цілком свідомо: у цьому віці пам'ять у них достатньо міцна та значна за обсягом.

Мислення ще зберігає прихильність до конкретних образів і предметів, але поступово стає словесним, що поліпшує, у свою чергу, якість розумових дій.

Що ж може статися з дитиною, якщо система шкільного навчання формалізована та недостатньою мірою зважає на її вікові особливості?

Як свідчать комплексні дослідження, які було проведено в школах, за несприятливих умов часто погіршується стан здоров'я дітей: може знижуватися вага,

зменшуватися кількість гемоглобіну в крові, знижуватися гострота зору, виникати головний біль. Через погіршення загального самопочуття дитина починає часто хворіти, знижується її працездатність, що негативно позначається на навчанні; в окремих випадках виникають неврози або шкільна дезадаптація; діти напружені не тільки фізично, але й психологічно. Деякі шестирічки стають млявими та плаксивими, у них порушуються сон і апетит; інші перезбуджуються, стають дратівливими та запальними. Стомлюваність спричиняє зриви у поведінці, капризи. Зважаючи на соціальну нестабільність, труднощі пристосування до нових умов і взаємин шестирічна дитина гостро потребує безпосередніх емоційних контактів, а за формальних умов шкільного навчання ця потреба може не задовольнятися повною мірою.

За сприятливих умов навчання психологічна напруженість дошкільника зазвичай починає зменшуватися через 1,5—2 місяці від початку навчального року.

У більш жорстких умовах психологічна напруженість триває, спричиняючи побічні для дитини ефекти — як в психологічному, так і в соматичному плані.

Поряд із загальними труднощами навчання шестирічних дітей, виникає ще одна проблема, що пов'язана з індивідуальними особливостями конкретної дитини: вирішити, що шестирічній дитині потрібно вступати до інколи чи краще почекати ще рік,— означає визначити, наскільки дитина психологічно готова до шкільного навчання

ГІГІЄНІЧНІ УМОВИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ.

Відповідно до Закону України «Про загальну освіту» навчання дітей передбачається починати з шестирічного віку. Перехід до систематичного навчання в школі ставить нові вимоги до організму дитини. У шестирічних дітей набуває нового ступеню розвитку самосвідомість, формується вміння доволіно управляти своєю поведінкою, і зокрема пізнавальною діяльністю, спрямованою на роз'яснення навчальних завдань. Діти уже можуть керувати процесами сприйняття, мислення, запам'ятовування, здатні докласти зусиль для досягнення мети.

Організація навчально-виховної роботи в першому класі передбачає дотримання фізіолого-гігієнічних і психолого-педагогічних вимог, що відповідають особливостям організму, психічного розвитку шестирічних дітей. Тому обов'язковою умовою початку систематичного навчання з шести років має бути попередній медико-педагогічний огляд з визначенням готовності до шкільного навчання, ступінь її «шкільної зрілості».

Життєдіяльність, розвиток і працездатність початкуючого учня істотною мірою залежить від наявності матеріальної бази, в першу відповідних приміщень. Наукою і практикою доведено, що кращим варіантом для навчання дітей шестирічного віку є дошкільні навчальні заклади, у яких можливо забезпечити фізіологічні умови перебування та потрібний комплекс заходів з організації навчання та виховання дітей. Так приміщення мають включати, як мінімум дві спеціально обладнані кімнати: в одній діти навчаються, в іншій граються і

відпочивають після денного сну. Проектом нової школи передбачається створення для учнів початкових класів окремого блока з усіма необхідними для організації навчання, денного відпочинку, ігор, фізкультурно-оздоровчих заходів приміщеннями.

Розумова діяльність неминує супроводжується статичним напруженням, тому однією з умов є обладнання шкільних приміщень меблями згідно ростовим особливостям дітей.

Навчальне навантаження протягом дня становить не більше 2 годин 20 хвилин при тривалості уроку 35 хвилин. Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на уроках письма, мови, читання, математики тощо необхідно через кожні 15 хвилин уроку проводити фізкультхвилинки та гімнастику для очей.

При організації продовженого дня режим передбачає обов'язковий 1,5-2 годинний сон, три години прогулянки на свіжому повітрі і триразове харчування.

Керуючись вище переліченим можна зробити наступні висновки щодо організації навчання дітей шестирічного віку:

- вік дитини на перше вересня повинно становити не менше 6 років;
- дитина, зарахована до першого класу повинна бути «шкільно зрілою», з урахуванням стану здоров'я та за результатами психофізіологічних критеріїв;
- необхідно забезпечити оптимальні умови для навчання, у тому числі повний набір приміщень (клас, ігрова, спальня);
- організація режиму навчання: дотримання гігієнічних вимог до складання розкладу занять, навчального навантаження, тривалості уроку, перерв, навчального року;
- забезпечення достатнього рухового режиму: ранкової зарядки, фізкультпауз під час уроків, трьох занять фізкультури на тиждень, спортивної години на подовженому дні;
- дотримання оптимального повітряно-температурного режиму в закладі;
- організація гарячого харчування.

КРИЗИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ШЕСТИ-СЕМИ РОКІВ. ПОРАДИ БАТЬКАМ

1. Якщо дитина сперечається з будь-якого приводу, чинить опір, впирається, шукає нове заняття (чим вона прагне виразити свою самостійність, незалежність, потребу бути доросліше), їй необхідно допомогти: перш за все продемонструвати свою пошану до дитини – бути спокійним, розумним, терплячим. Слід надати їй справу, заняття, де вона може довести свою самостійність. Коли вона заспокоїться, сказати, в чому ви згодні з нею, а в чому вона не має рації. Бажано підтримувати її досягнення і успіхи в корисних справах.

2. Дитина вередує, роздратована, вимагає свого, вона втомила. Треба бути з нею лагідним, казати, що любите її, відвернути увагу від капризу грою, заняттям. Якщо це не допомагає слід залишити дитину у спокої, не реагувати

на її істерики. Коли вона заспокоїться, слід сказати їй про те, як вона вас засмутила, але не дивлячись на це ви її все одно любите і сподіваєтеся, що вона більше не поводитиметься погано.

3. Бути доброзичливіше, знайти час поспілкуватися з дитиною, зайнятися загальними корисними справами. Це особливо важливо, коли у дитини з'являється химерність, вертлявість, манерність в поведінці, клоунада – значить, їй не вистачає визнання дорослих, вона вимагає до себе уваги, переживає. Перед сном бажано проводити спокійні бесіди про те, що трапилося з ним за день, хвалити її за добрі справи та вчинки.

4. Дитина не слухається (вимоги треба повторювати по декілька разів) або суперечить дорослим. Замість того щоб дорікати їй, читати мораль, слід виразити щире засмучення: "Я від тебе такого не чекала, подумай, що треба зробити, щоб виправитися". Необхідно показати їй, що батьки за неї переживають та хочуть бачити її гарним сином, учнем. Дуже корисно створювати для дитини такі ситуації, коли само хороша поведінка стає метою, – влаштувати "День слухняності", "День ввічливості" та ін.

У цьому віці потрібно:

5. Допомогати дітям в організації ігор та занять, знайти час разом прийняти участь в них. Заохочувати активність дитини в інтелектуальних заняттях.

6. Пропонувати шести-семирічним дітям більше завдань на розвиток уяви, фантазії, творчої ініціативи: ігри "в театр", вигадкування казок з продовженням "по ланцюжку", творчі завдання – намалювати зимовий ліс, вирізувати з паперу чарівну тварину і інше. Такі завдання стимулюють розвиток у дитини найважливішої складові, необхідні для переходу до учбової діяльності.

7. Підтримувати розмову з дитиною про школу, казати про неї тільки добре: для чого діти вчаться, чому в школі учать, малювати з нею картинки, вигадувати розповіді на теми: "На уроці", "Шкільна зміна" і інше. Сформувати у дитини уявлення про те, що навчання – це серйозна праця, тому треба бути уважним, старанним учнем; розповісти, як треба себе вести на уроках, з вчителем, з однокласниками.

8. Виховувати у дітей працьовитість, відповідальність за доручену справу; включати їх в домашні справи та корисні заняття; допомагати їм, надавати приклад у виконанні. Корисне виконання завдань з самоконтролем. Для цього слід завести для дитини календар, де б вона відзначала кольоровими олівцем виконання доручень і добрих справ.

9. Надавати допомогу дитині при зустрічі з труднощами в ученні. При необхідності радитися з вчителем.

10. Заохочувати учбові успіхи шести-семирічного учня: радіти разом з ним. Виразити це в словах: "Молодець! Я знала, що у тебе вийде, що ти будеш гарним учнем!".

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ У ПОЧАТКОВОМУ НАВЧАННІ

Мотив є формою прояву потреби людини. Це - спонукання до діяльності, відповідь на те, заради чого вона відбувається.

Мотиви спрямовують, організовують пізнання, надають йому особистісного значення. Мотиви, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю, але впливають на її успішність, є *зовнішніми*. До них, наприклад, можна віднести:

- позитивне ставлення дитини до школи;
- допитливість;
- довіру до вчителя;
- прагнення бути дорослим;
- прагнення мати шкільні речі тощо.

Внутрішні мотиви пов'язані безпосередньо із самим процесом учіння, його результатами.

Внутрішня мотивація учіння в молодших школярів нестійка, інтерес виявляється переважно до результату. Вольові зусилля до подолання інтелектуальних труднощів, наполегливість у досягненні навчальної мети молодші учні виявляють залежно від ситуації: цікаве завдання, змагальність, підтримка дорослих, товариша тощо.

«Навчання по-різному впливає на розумовий розвиток залежно від того, наскільки успішно воно виховує в учнів повноцінні мотиви учіння. Дослідні дані свідчать, що структура навчальної діяльності, адекватна цілям навчання, є фактором формування в учнів не лише систем операцій і знань, а й навчальних, пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книги, прагнення до самоосвіти».

Мотиви учіння в кожної дитини - глибоко особистісні, індивідуальні. Зовнішня поведінка учня, його ставлення до школи, товаришів, оцінювання багатьох подій - це все «вершки» від багатьох корінців, що живлять бажання дитини вчитися, долати труднощі.

Живильні сили для всього дерева учіння йдуть насамперед від почуттів маленького школяра, від того, як його зустрічає школа і перший учитель.

Якщо надії малюка на радість шкільного життя справджуються, зміцнюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння. Коли ж мотив, заради якого учень вчиться, змінюється, це принципово позначається і на усій його навчальній діяльності. У малюків, які вступають до школи, відмінності в підготовці разючі: один почав читати ще в 5 років, для іншого - книжка лише іграшка; один нетерпляче чекає першого вересня, а другий - як злякане пташеня, що потрапило в клітку. Як же орієнтуватися у цій різноманітності? Вдумливий учитель користується своїми безвідмовними інструментами - умінням спостерігати, створювати ситуації, що потребують

саморегуляції поведінки дитини, спонукають до висловлювань, виявлення своїх почуттів.

Досвід, помножений на чуйне ставлення до дитини, робить багатьох учителів гарними діагностами, допомагає розібратися в мотивах, які характеризують дії тих чи інших дітей, бачити «зону найближчого розвитку», тобто «проектувати» особистість.

Психологічні дослідження Мухіної В.С., Проскури О.В. та ін. дають змогу виявити як сприятливі, так і несприятливі *передумови формування в молодших школярів позитивних мотивів учіння*. Серед сприятливих назовемо те, що в більшості дітей 6-9 років переважають:

- позитивне ставлення до школи;
- повна довіра до вчителя, навіть абсолютизація його як людини, що все знає і має велику владу;
- готовність сприймати й наслідувати;
- гостра потреба у нових враженнях;
- природна допитливість.

Водночас відомо, що інтерес до навчання в дітей цього віку вкрай нестійкий, більшість із них не виявляє вольових зусиль до подолання навчальних труднощів. Чимало першокласників тривалий час цікавляться зовнішнім боком шкільного життя, їх хвилює лише новизна статусу школяра; багато дітей з готовністю беруть участь у наслідувальних діях, проте, коли треба щось робити самостійно, чекають підказки вчителя, нервують, тобто вони охоче працюють на уроці лише тоді, коли впевнені в успіху.

Отже, мотиваційна сфера глибоко індивідуальна. Тому в її формуванні треба орієнтуватися не на молодшого школяра взагалі, а на конкретні типи ставлення дітей до навчання, які визначилися саме в цьому класі. Звідси висновок: у навчальному процесі слід використовувати широкий діапазон стимулів, щоб впливати на мотивацію кожного учня.

У кожному класі є щонайменше п'ять груп дітей з різним ставленням до навчальної діяльності.

Як правило, майже половина учнів - добрі виконавці. Вони з готовністю сприймають те, що говорить і показує вчитель, їхня постійна навчальна установка - уважно слухати й виконувати всі вказівки незалежно від змісту діяльності. Ці діти на уроці сумлінні й старанні, але здебільшого безініціативні. Провідний мотив їхньої навчальної діяльності - опосередкований інтерес: прагнення порадувати батьків, завоювати авторитет у класі, заслужити похвалу вчителя. Отже, засвоєння знань - тут лише засіб досягнення іншої мети, яка виходить, власне, за межі навчальної діяльності.

З перших днів навчання виділяються діти з *інтелектуальною ініціативою* (термін Д.Б. Богоявленської) - з яскраво вираженим бажанням виявити своє ставлення до всього, що відбувається на уроці, поламати голову над складним завданням. Вони уникають підказок, прагнуть працювати самостійно, все їм треба помацати, перевірити, дослідити. Ці діти особливо жвавішають, коли вчитель запитує про щось незвичне; рішення, як правило, приходить їм у голову відразу, і вони ледве стримуються, щоб його не вигукнути. Здебільшого в класі буває 4-5 таких учнів.

Серед сильних учнів є діти, які інакше виявляють своє ставлення до напруженої навчальної діяльності. Зовні вони не дуже активні, і розум у них не такий швидкий, але вони майже весь час перебувають у стані розумового напруження: несподівано для всіх оригінально вирішують завдання, придумують цікаві загадки, уміють знайти аналогію у житті до вивченого. Хоча за зовнішнім ставленням до навчальної діяльності вони помітно відрізняються від попереднього типу, але за мотивацією їх можна об'єднати в одну групу. Адже головне, що властиве тим і другим, - інтерес до нового, потреба розібратися в ньому, засвоїти. Помічено, що такі діти не бояться помилитися; процес роботи їх цікавить більше, ніж оцінки. У «доброго виконавця» і в «інтелектуального лідера» можуть бути однакові оцінки за навчання. Однак це зовсім не означає, що вплив учіння на розвиток особистості кожного з них теж однаковий.

Серед молодших школярів є невелика група дітей (приблизно 4-5 у класі), які майже ніколи не можуть самостійно виконати навчальне завдання. Це по-різному проявляється на уроці. Один охоче слухає, жестами, мімікою показує, як «напружено» думає, піднімає щоразу руку.

Майже в кожному класі є діти, які засмучуються, зіщулюються, коли розуміють, що їм робота не під силу, хочуть зробитися непомітними. Для них головне, щоб учитель їх не питає, щоб урок закінчився якнайшвидше. Серед них є і пустуни, які вже не бояться показувати байдужість до сумлінної роботи, пошук нових знань їх відверто не цікавить, а погані оцінки надовго не засмучують.

Причини тут різні:

- незрілість дитини;
- слабка підготовка;
- глибока занедбаність та ін.

Цих дітей об'єднує негативне ставлення до навчання, бо воно потребує значних розумових зусиль. Вони вчаться тому, що цього вимагають дорослі, і на уроці лише «присутні».

Дослідження психологів (В.С. Мухіна, О.В. Проскури, С.Л. Коробко, Н.П. Зубалій, О.Л. Кононко та ін) свідчать, що на початку навчального року більшість 6-річних учнів надає перевагу дошкільним видам діяльності. У дітей з різним рівнем розвитку і дошкільної підготовки ставлення до навчання дуже різниться, а в цілому розвиток мотивації проходить кілька етапів: несвідоме і нестійке спочатку, це ставлення поступово (за сприятливих умов) стає довільним і цілеспрямованим.

Із сказаного зрозуміло, що, працюючи з різними групами дітей, треба ставити різні виховні цілі. Найбільш значущою для ефективності навчальної діяльності є мотивація, зумовлена інтелектуальною ініціативою і пізнавальними інтересами, її сила - в зосередженості, захопленні роботою, вольових зусиллях дитини, почутті задоволення від цього. У «виконавців» великі резерви для розвитку більш зрілої мотивації, а «присутніх» можна поступово довести до рівня «добрих виконавців».

Завдання вчителя щодо забезпечення мотиваційного компонента учіння - створити для всіх дітей передумови виховання позитивних рис характеру, бажання і вміння навчатися.

У позитивному ставленні до навчання начебто задіяні дві найважливіші пружини навчальної мотивації – «хочу» і «треба». Вміле, гуманне використання цих засобів ефективно, але недостатнє, щоб сформувати в усіх молодших

школярів стійкі пізнавальні інтереси, потреби, бажання самостійно мислити, зосереджено й цілеспрямовано працювати на уроці.

Як сонце потрібне всьому живому, так і розвитку мотивації учіння потрібні стимулююче середовище і цілеспрямований вплив через систему педагогічних прийомів. Тому загальні умови педагогічного стимулювання треба поєднувати із застосуванням різноманітних методичних прийомів, які прямо працюють на мотиваційний компонент уроку.

Чим більше оновлюється початкова школа, тим очевиднішою стає неперспективність опори лише на почуття обов'язку або на оцінку-бал у вихованні мотивації учіння. Це - зовсім не універсальні засоби; надмірне, невміле їх використання зумовлює, як правило, протилежні дії учнів.

Щоб розширити і спрямувати мотиваційні стимули учіння, важливо знати, що є рушійною силою учіння школярів. Мотиви, які визначають ставлення дітей до навчання, різноманітні за змістом, тривалістю дії, силою впливу.

Навчання молодших школярів полівмотивоване, тобто дитиною керують, залежно від ситуації, різні мотиви, але серед них є визначальний. Ось на нього і треба впливати. Щоб цей вплив був дієвим і різнобічним, слід подбати про відповідну організацію навчальної праці учнів на уроці й удома. Спочатку в молодших учнів (особливо в першокласників) переважає інтерес до зовнішньої сторони навчання, до нової позиції учня, нових форм спілкування. Потім з'являється і закріплюється мотив досягнення результату навчальної праці.

І лише з часом, за сприятливих умов виявляється інтерес до самого процесу учіння, до способів пізнавальної діяльності. Для учіння цінніша мотивація, зумовлена пізнавальними потребами, інтересом до способів пізнання.

Для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів особливо важливо забезпечити такі умови:

- збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом;
- утверджувати справді гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість;
- задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
- формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
- формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
- утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
- використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям;
- виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку.

Реалізація кожної з цих умов вимагає тривалої, узгодженої роботи вчителя, вихователя і батьків. Насамперед, слід відмовитися від спокуси все пояснювати зовнішнім впливом, сподіватися на швидкі зміни в мотивації учіння. Організація навчання, тобто зовнішні умови, опосередковано впливають на мотивацію учіння, яка є глибоко індивідуальною і не може бути негайним наслідком ізолюваного використання навіть дуже ефективного засобу (скажімо, дидактичної гри, безбального оцінювання). Треба долати шаблон у педагогічному мисленні - зводити складне до простого. Стосовно формування мотивації учіння таке

спрощення призводить до поспішних висновків: наприклад, не вивчив учень вірша - лінивий; ніяк не запам'ятає правило - не хоче вчитися; не виконує швидко вказівок учителя - просто вперта дитина. Бажання вчителя «розкласти по поличках» учнів на гарних і поганих обмежує його пошуки найточніших і найгуманніших засобів впливу на дитину. Особливо сприяє цілеспрямованому формуванню допитливості, активності дитини постановка пізнавальних запитань. «Добивайтеся того, щоб учні ваші побачили, відчули незрозуміле - щоб перед ними постало питання, - писав В.О. Сухомлинський. - Якщо вам удалося цього досягти, маєте половину успіху. Адже запитання збуджують бажання знати».

У навчальній діяльності для самостійного досягнення результату потрібна особлива зосередженість розумових і вольових зусиль. Це відбувається, коли діяльність учня цілеспрямована, коли він усвідомлює і «приймає» мету, а не йде лише у «фарватері цілі, яку намічає вчитель».

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ В НАВЧАННІ

Серед пізнавальних мотивів керованим і найзначнішим є пізнавальний інтерес, який виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, інтелектуальної напруги, самостійної діяльності. Тому, якщо перед учнями ставляться лише готові цілі, а знання лише повідомляються і закріплюються, активність згортається, інтерес згасає. Для підтримки пізнавальних інтересів надзвичайно

важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття, їх потужним джерелом є емоційність навчального змісту.

Принцип мотивації навчання.

Цей принцип має важливе значення для активізації процесу навчання. Він передбачає реалізацію мотивів навчання, тобто тих внутрішніх імпульсів, які спонукають учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

У психології і педагогіці виділяється декілька груп мотивів, які, в свою чергу, об'єднуються в соціальні і пізнавальні мотиви.

Соціальні мотиви покликані виховувати в учнів позитивне ставлення до учіння, щоб зробити свій внесок у національну розбудову нашої України або ж заслужити похвалу, схвалення в колі друзів, сім'ї і т.д. Ці мотиви формуються класоводами.

Пізнавальні мотиви формуються у процесі вивчення різних навчальних предметів, з метою розширення і поглиблення знань, умінь і навичок, прищеплення інтересу до знань і процесу їх набуття (зацікавленості, допитливості, кмітливості та ін).

Отже, для формування мотивів навчання потрібна раціональна організація навчально-виховного процесу, при якій школярі виступали б активними учасниками пізнавального процесу. У дітей з'являється внутрішня потреба до учіння, позитивне ставлення до навчального процесу в тому випадку, якщо вони мають можливість зайняти активну позицію у навчально-пізнавальній діяльності. Для цього потрібно

зрозуміло викладати матеріал, вміло організовувати самостійну роботу для оволодіння знаннями, уміннями й навичками, показувати практичну значимість навчального матеріалу, добирати цікаві тексти з різних стилів рідної мови, формувати життєво важливі вміння (написати твір, скласти діловий документ, план прочитаного твору та ін), вміло поєднувати різні методи і прийоми, навчання та способи навчальної роботи, створювати проблемні ситуації, використовувати елементи зацікавленості, вдаватися до гумору, викликати емоції, переживання подій тощо.

Оскільки серед пізнавальних мотивів першорядне значення має інтерес до знань і процесу їх набуття, учителі-словесники повинні організовувати навчальний процес з рідної мови так, щоб максимально зацікавити учнів змістом мовного матеріалу і самим процесом набуття мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок. При вивченні багатьох тем можна зацікавити дітей навчальним матеріалом з мови. Так, поглиблюючи відомості про український алфавіт, доцільно навчити школярів користуватися словником, швидко складати алфавітні списки, що викликає значний інтерес до виучуваної теми. Розширюючи відомості про речення, його відмінність від словосполучення, доцільно пояснити комунікативну функцію мови, завдяки якій вона служить засобом спілкування. Вивчаючи порядок слів у реченні, доречно показати, що в українській мові, як і в російській, порядок слів виконує головним чином стилістичну функцію. Змінюючи порядок слів, ми робимо логічний наголос на головному слові, яке набуває більшого смислового навантаження, наприклад: - *Я посадив квіти.* - *Квіти посадив я.* Однак іноді порядок слів виконує синтаксичну функцію, наприклад, у реченнях „Гнів викликає біль” і „Біль викликає гнів” на першому місці стоїть підмет, а тому має форму називного відмінка однини. Після присудка стоїть додаток у формі знахідного відмінка. Отже, місце слова у реченні визначає його форму і синтаксичну роль. Показ широкого використання мовних категорій у мовленні дасть змогу зацікавити дітей навчальним матеріалом, пробудити інтерес до усвідомлення цих життєво необхідних категорій мови.

Отже, основні вимоги до процесу навчання при використанні принципу мотивації навчання:

1. Формування в учнів мотивів навчання.
2. Прищеплення дітям інтересу до мовних та мовленнєвих знань, умінь, навичок і до процесу їхнього набуття.

Принципи активності й самостійності (при керівній ролі вчителя)

Питання активності й самостійності навчання школярів привертало увагу відомих учених - К.Д. Ушинського, Т.Г. Лубенця та ін.. Вони залишили цінну педагогічну спадщину. У подальшому розробкою цієї проблеми займалися педагоги, психологи, методисти: Г.С. Костюк, В.О. Онищук, О.Я. Савченко, А.М. Медушевський та ін..

Так, більшість методистів вважають, що принцип активізації учнів на заняттях з рідної мови слід здійснювати запровадженням розумових операцій, організацією самостійного застосування знань на практиці; створюванням проблемних ситуацій тощо.

При вивченні будь-якого мовного матеріалу діти повинні повністю проявити свої пізнавальні здібності; а тому завдання полягає в постійній активізації розумової діяльності учнів; у формуванні вмінь і навичок самостійної роботи.

Активність школярів на уроках може бути високою тільки в тому разі, коли їх діяльність не зводиться до самого лише слухання вчителя, простого відтворення вивченого, а включає спостереження над фактами, їх осмислення і зіставлення, застосування знань на практиці. Значить, учитель мусить розвивати активність дітей не тільки при відтворенні засвоєного матеріалу, але й на основі їх самостійного підходу до розв'язання пізнавальних завдань, тобто розвивати творчу активність, яка проявляється в їх бажанні усвідомити суть завдання, підібрати відомі способи його розв'язання, застосувати їх у нових умовах, знайти необхідний ілюстративний матеріал.

Активізація мислительної діяльності підвищує ефективність процесу пізнання і значно прискорює його. Більшість лінгвістичних визначень і правил створюються на основі узагальнення, яке є продуктом роботи думки. Тому при вивченні їх необхідно виділяти істотні і неістотні ознаки, створювати проблемні ситуації, показувати протиріччя між відомим і невідомим і т.д.

Важливою передумовою активізації учнів у процесі навчання є пробудження інтересу, ініціативи в роботі, спрямованої на розширення знань і підвищення грамотності в широкому розумінні цього слова.

Як свідчить досвід, значний інтерес в учнів викликає цікавий ілюстративний матеріал, спрямований на активізацію пізнавальної діяльності їх. Так, до теми «Порядок слів у реченні» можна дібрати такі приклади:

1. Я зустрів брата товариша. - Я зустрів товариша брата.
2. Веселий настрій викликає сміх. - Сміх викликає веселий настрій.

Школярі охоче зіставляють інтонацію і пунктуацію у таких реченнях:

1. „Віктор, - сказав Анатолій, - здобув перемогу". - Віктор сказав: „Анатолій здобув перемогу".
2. Їхати не можна, затриматися. - Їхати, не можна затриматися.
3. Ми поспішаємо; нас чекають. - Ми поспішаємо, нас чекають.

Активну розумову діяльність учнів передбачає розвиваюче навчання, а тому при вивченні лінгвістичного матеріалу необхідно залучати школярів у мислительний процес. Щоб зацікавити дітей процесом здобуття знань, слід створювати проблемні ситуації шляхом постановки питань, на які учні дадуть відповідь після спостереження конкретного мовного матеріалу, порівняння й аналізу мовних категорій і т.д.

Великий інтерес викликає застосування технічних засобів навчання. З цією метою слід систематично застосовувати технічні засоби навчання на уроках. У практиці школи для цього здебільшого використовуються звукозаписи (магнітофон, грамзаписи та ін) і екранні посібники (кіно, телефільми тощо).

Вищою формою прояву свідомості й активності школярів є їх самостійність. Самостійна діяльність учнів завжди складається із мислительних операцій і практичних дій, а тому її необхідно здійснювати як для набуття знань, так і для закріплення знань, умінь і навичок. При цьому важливо дбати про те, щоб діти навчилися спостерігати мовні явища, робити висновки і узагальнення. В процесі узагальнення і конкретизації необхідно розкривати причинно-наслідкові зв'язки, користуючись відповідними питаннями. В такому випадку буде розвиватися не тільки мовлення, а й мислення. Розвиток навичок самостійного мислення школярів

сприяє підвищенню їх загальної культури. Таким чином, самостійна робота тісно пов'язана з розвитком мислення і стимулює його.

Самостійна робота на різних етапах уроку має свої особливості. Школярі можуть самостійно сприйняти і усвідомити багато тем шкільного курсу, читаючи підручник, виконуючи практичні завдання. Проте керівна роль належить учителеві.

В умовах самостійної роботи школярів, яка проводиться з метою закріплення нового матеріалу чи повторення вивченого, є великі можливості для диференціації завдань. Цьому значною мірою сприяють додаткові завдання, які подаються у підручниках під текстами вправ. Сильні учні виконують усі завдання, а слабші - лише деякі з них. Крім того, вміло підібраний і добре підготовлений роздавальний матеріал сприятиме диференціації завдань. Цей роздавальний матеріал доцільно використовувати і для перевірки знань школярів у класі, і для домашньої роботи. На необхідність індивідуалізації домашніх завдань неодноразово вказували педагоги, методисти.

Добре знаючи підготовку учнів, а також прогалини в їх знаннях, учитель готує картки з питаннями і завданнями практичного характеру для класної і домашньої роботи.

У сучасних умовах урок як основна організаційна форма навчання набуває нового змісту, нової структури. А тому посилюється вимога до активізації навчально-пізнавальної діяльності всіх учнів на уроці і разом з тим до обліку індивідуальних особливостей, які необхідно добре знати. Як же забезпечується активна робота класу на уроці? Пояснюючи дітям нову тему, учитель формулює пізнавальну задачу для всіх учнів, серед яких одна група дає відповідь на поставлене питання; друга - наводить приклади, третя - робить висновок. Краще підготовлені школярі розповідають першими і позитивно впливають на інших. Однак на цьому робота не припиняється. Усі учні виконують те ж саме завдання, відповідно пояснюють (і сильніші, і слабші). Далі доцільно диференціювати завдання для закріплення теми самостійною роботою.

Отже, основні вимоги до процесу навчання при застосуванні принципів активності й самостійності (при керівній ролі вчителя):

1. Запровадження розвиваючого навчання.
2. Пробудження інтересу до процесу набуття знань.
3. Вироблення навичок самостійної роботи учнів на всіх етапах навчання.
4. Застосування технічних засобів навчання.

Принцип наочності

Принцип наочності тісно пов'язаний з принципами свідомості і доступності, оскільки реалізація його дає змогу в доступній формі викласти навчальний матеріал і свідомо його засвоїти.

Як відомо, в пізнанні має місце чуттєве і абстрактне мислення: перше відображає лише зовнішній бік явища, а друге - суть явища. Пізнання йде від чуттєвого, конкретного до абстрактного, щоб потім перейти до мисленого конкретного на більш високому рівні.

Принцип наочності передбачає використання насамперед таблиць, схем, а також технічних засобів навчання (звукозаписів, екранних посібників тощо).

Найбільш поширеними засобами унаочнення є таблиці з дидактичним матеріалом, що ілюструє ті чи інші мовні правила, визначення. Таблиці можуть бути різноманітними:

- таблиці з виділеними елементами (іншим кольором, підкресленням і т.д.);
- таблиці з пропусками тих чи інших елементів;
- таблиці з матеріалом для трансформації і конструювання.

Крім того, на таблицях можуть передаватися визначення, правила з ілюстративним матеріалом. Це таблиці статичного характеру, їх доцільно використовувати під час закріплення. Для пояснення слід застосовувати динамічні таблиці, які вміщують такий же матеріал, як і статичні, але цей матеріал можна видозмінювати при безпосередній участі школярів. З цією метою готується допоміжний матеріал, яким закриваються елементи таблиці. Це можуть бути таблиці з прикладами на перетворення сполучникових складних речень у безсполучникові і навпаки. Наприклад:

Тільки й розмов на селі: в Ясенишиної доньки мати об'явилася (Ю. Збанацький).

На динамічній таблиці можна показати заміну означального підрядного речення дієприкметниковим зворотом, тобто складнопідрядного речення з означальним підрядним простим реченням, ускладненим дієприкметниковим зворотом.

Ефективність використання динамічних таблиць досліджував В.І. Паламарчук. Він дійшов висновку, що динамічні таблиці доцільніше використовувати для засвоєння матеріалу з синтаксису, оскільки вони наочно відображають процес виникнення правила в його логічній і часовій послідовності, допомагають організувати пошукову діяльність учнів для розв'язання граматичної задачі, полегшують прийоми порівняння. Під час закріплення матеріалу динамічні таблиці повинні поєднуватися зі статичними, оскільки останні на складнішому для школярів матеріалі відтворюють весь шлях пошуків, який уже пройшли вони під час пояснення за динамічними таблицями.

У навчанні досить часто використовуються і схеми. Вони зручні для пояснення правил та явищ. Таблиці і схеми можуть мати узагальнюючий характер і виконувати функцію допоміжного засобу для повторення, узагальнення і систематизації матеріалу.

Виділені нами принципи, що формують позитивну мотивацію в навчанні вказують на комплексність використання дидактичних засобів для формування того чи іншого компоненту. Отже, лише використовуючи методи взаємопов'язано для організації пізнавальної діяльності молодшого школяра можна досягти певних успіхів у їх використанні.

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ

Із вступом дитини до школи кардинально змінюється соціальна ситуація розвитку її особистості. У багатьох маленьких учнів розвивається відчуття шкільної тривожності, невпевненості в собі, що часом призводить до небажання відвідувати школу, знижує цікавість до нових відкриттів, отримання нових знань. Ось чому з першого навчального дня в школі треба створювати умови, за яких дитина могла б самоутверджуватися, набувати впевненості у власних можливостях.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання формування позитивної установки на навчання стосується як педагогіки, так і вікової та педагогічної психології і розглядається в рамках дослідження особистісного підходу. Концептуальні положення особистісно орієнтованого навчання вченими розглядаються в контексті гуманістичного напрямку в психології (К. Роджерс, Е. Фром, К. Хорні, В. Франкл та ін). Сучасні вимоги до формування особистісного підходу поступово визначалися в дослідженнях таких відомих психологів, як І.С. Якиманська, К.О. Абдульханова-Славська, В.В. Давидов, В.О. Моляко, І.Д. Бех, С.І. Подмазін та ін. Дослідженням психологічних особливостей навчальної діяльності учнів початкової школи займалися С.Д. Мухіна, В.А. Крутецький, З.П. Шабаліна та ін.

Роботи цих авторів свідчать про актуальність проблеми формування позитивного ставлення учнів до навчальної діяльності.

Як зазначають дослідники (В.А. Крутецький), "навчання, як творче засвоєння знань, залежить від трьох факторів - від того, чого навчають, від того, хто і як навчає, і від того, кого навчають". Тобто характер навчання залежить від навчального матеріалу, який засвоюється, педагогічної майстерності і досвіду вчителя, а також від особистісних особливостей учня - індивідуальних характеристик його психічного розвитку (розумового, емоційного, вольового), від ставлення до навчання, схильностей та інтересів.

У сучасній педагогічній літературі умови трактуються як фактори, які визначають успішність перебігу педагогічних процесів, або як правила, дотримання яких забезпечує позитивний результат. У пошуку сукупності умов у їх теоретичному обґрунтуванні нерідко недооцінюється особистісний аспект. Серед психолого-педагогічних умов, що сприяють ефективній організації навчально-виховного процесу, ми виділили такі:

- забезпечення належного рівня комунікативно-педагогічної взаємодії
- учителя і учнів,
- формування позитивної установки на урок;
- створення ситуації успіху;
- підвищення інтересу до навчального матеріалу.

Забезпечення належного рівня комунікативно-педагогічної взаємодії учителя і учнів є одним з основних завдань педагога. Без налагодження емоційного контакту з першокласниками важко сподіватися на їх позитивне сприймання вчителя,

пізнавальної діяльності і навчально-виховного процесу взагалі. Тому педагог повинен так організувати навчальний процес, щоб учень почував себе в школі комфортно, відчував підтримку, розуміння з боку його. Лише щира зацікавленість педагога в дітях, симпатія до них, увага і педагогічне довершена форма спілкування створюють на уроці мікроклімат психологічного комфорту, що підвищує працездатність, поліпшує настрій, допомагає уникнути перевтоми не лише на цьому уроці, а й упродовж усього навчального року.

Ефективність уроку в системі особистісно орієнтованого навчання, як зазначають дослідники, багато в чому залежить від так званого "налаштування на урок" або психологічної самоорганізації вчителя.

Правильна психологічна самоорганізація вчителя передбачає:

- позитивне ставлення до дітей взагалі відчуття задоволення від майбутнього спілкування з ними;
- психологічну готовність учителя працювати з дітьми певного віку. Для цього, по-перше, необхідно знати вікові психологічні особливості учнів, по-друге, не лише знати, але й відчувати проблеми дітей, як власні. Педагог з розвинутою емпатією легко налаштовує стосунки з дітьми, ефективно організовує навчальну діяльність, користується повагою і любов'ю дітей;
- психологічна націленість учителя на мету уроку, готовність до емоційної дії, зацікавленість у досягненні поставлених цілей, упевненість у собі та в учнях. За законами психологи така установка вчителя передається учням, вони сприймають її як значущу й цікаву для себе і так само емоційно працюють на уроці.

Як підкреслює А. Леонт'єв, «оптимальне педагогічне спілкування - це спілкування вчителя (і ширше - педагогічного колективу) із школярами в процесі навчання, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації учнів і творчого характеру навчальної діяльності, для правильного формування особистості школяра, забезпечує сприятливий емоційний клімат навчання, дозволяє максимально використовувати в навчальному процесі особисті здібності вчителя».

Як свідчать наукові дослідження у галузі педагогіки та психологи, учні потребують позитивної оцінки, підтримки та цінування з боку вчителя в процесі досягнення значущих освітніх завдань.

Г.А. Цукерман вказує на психологічні особливості оцінки "Очікуючи оцінку, дитина перш за все чекає від дорослого, вчителя певного емоційно-особистісного відношення до себе, а не до свого вчорашнього диктанта. Такі особистісні оціночні відносини дитини і дорослого зумовлюють емоційне благополуччя дітей. Учень може навчитися достатньо об'єктивно оцінювати власну працю, свої якості, але все ж буде потребувати оціночного відношення від дорослого, знаходячи в ньому гарантії душевного комфорту".

Психологи і педагоги спеціально вивчали вплив оцінки вчителя на учня. Так, дослідження А. Ліпкіної показують, що під час виконання навчального завдання учнями з відносно однаковими здібностями краще справляються із завданнями ті, яких учитель у процесі роботи підбадьорює, позитивно оцінює їх кроки, хоча спеціальної допомоги не надає. Низькі

результати мають ті учні, на яких учитель взагалі не звертає уваги. Висновок - дитина вимагає певного ставлення учителя до того, що вона робить, має потребу в оцінці результатів своєї роботи. Понад усе учень вимагає заслуженої похвали, позитивної оцінки.

У світлі сучасних освітніх тенденцій саме особистісно орієнтований урок відповідає вимогам часу.

Формування позитивної установки на діяльність є необхідною умовою особистісно орієнтованого уроку. Психологічно поняття "установка" трактується як внутрішня готовність суб'єкта певним чином сприйняти ситуацію і діяти в ній. Психологічна установка виникає в суб'єкта дуже швидко і неусвідомлено, першої ж миті знайомства з ситуацією. Тобто установка на урок виникає в перші його хвилини і за своєю якістю може бути позитивною або негативною. У разі виникнення позитивної установки учень швидко захоплюється навчальною діяльністю і, як правило, досягає успіху. У разі виникнення негативної установки (нейтрального становища не буває, брак емоцій - так само негативна установка) учні намагаються уникати спілкування і взаємодії з учителем, на уроці панує млявість, байдужість.

Позитивна установка на урок є психологічним компонентом такого етапу уроку як мотивація навчальної діяльності.

С. Подмазін описує кілька прийомів, за допомогою яких учитель може сформулювати в учнів позитивну установку на урок:

1. Проекція на дітей позитивної установки, емоційна налаштованість учителя, зацікавленість у результаті, впевненості в собі і в дітях. Учитель обов'язково має підкріплювати словесну установку мімікою, жестами.

2. Формування позитивної установки на урок як результат ефективно продуманого цілепокладання і мотиваційної діяльності. По-перше, учитель стисло і чітко пояснює учням мету уроку, намагаючись зрозуміло і переконливо відповісти на їхні запитання "Що і навіщо ми будемо вчити на цьому уроці". По-друге, важливо пояснити учням значення даного матеріалу, його спроможність дати учням знання про світ, суспільство, людину, допомогти ґрунтовно осмислити і зрозуміти актуальність проблеми, по-третє, допомогти усвідомити важливість цього матеріалу в системі знань.

Підвищення інтересу до навчального матеріалу також сприяє формуванню емоційно-позитивного ставлення учнів до навчання в школі. Крім того, інтерес до навчального матеріалу зумовлює інтерес до пізнавальної діяльності, який своєю чергою тісно пов'язаний з мотивами навчання. Пізнавальні потреби й інтереси, як складові мотивації, виникають за умови, якщо навчальний процес має особистісний зміст.

Прийоми підвищення інтересу до навчального матеріалу пропонує А. Гін:

1. Приваблива мета - перед учнем ставиться проста, зрозуміла і приваблива для нього мета, що стає для нього особистісно-значущою метою, і він залучається до запланованої вчителем навчальної діяльності.

2. Подив - учитель подає навчальний матеріал у такій формі, що навіть повсякденне стає дивним. Наприклад, учитель початкової школи, вивчаючи тему "Натуральні числа", ставить завдання "Діти, назвіть найбільше число". Діти після обдумування з подивом виявляють що такого числа немає.

3. Відповідь, на як дається певний час, на початку уроку вчитель ставить проблемне запитання, правильну відповідь до якого учень зможе сформулювати, отримавши необхідну інформацію під час уроку.

4. Помилка в поясненні - пояснюючи матеріал, учитель навмисно допускає помилки. При цьому він пояснює учням свій намір. Наприклад, ведучи урок математики в початковому класі, учитель задає задачу, яку, за його словами, неможливо розв'язати. Чому? Завдання дітей - знайти відповідну помилку.

5. Практичність теорії - введення в теорію вчитель здійснює через практичне завдання, розв'язання якого корисне учням.

6. Запитання до тексту - перед вивченням навчального тексту учням дається завдання скласти до нього список запитань, відповіді на які розкриє зміст даного матеріалу.

Особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання лежить в основі педагогічної технології «Створення ситуації успіху». Ситуація успіху - це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища.

Віковою особливістю молодших школярів є загальна недостатність волі: учень молодшого шкільного віку ще не вміє тривалий час досягати поставленої мети, цілеспрямовано долати труднощі і перешкоди. Він у разі невдачі може втратити віру у свої сили і можливості. Тому в педагогічній діяльності надзвичайно важливим є вміння вчителя створити ситуацію успіху для кожного учня, допомогти дитині подолати сумнів, напругу в складних ситуаціях, невпевненість у власних силах тощо. Створення ситуації успіху є частиною особистісно орієнтованої технології.

Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Кожному педагогові слід звернути увагу на це положення. Об'єктивна успішність діяльності дитини - це успіх зовнішній, бо якість результату оцінюється свідками дійства. Усвідомлення ситуації успіху самим же учнем, розуміння її значущості виникає у суб'єкта після здолання своєї боязкості, невміння не знання, психологічного утиску та інших труднощів.

Слід відзначити, що навіть інколи пережита дитиною ситуація успіху може залишити надзвичайне емоційне враження в її душі, різко змінити на позитивне стиль її життя.

Побачити в дитині особистість, що формується, допомогти їй розвинутися та розкритися духовно буває важко не лише молодому вчителю, але й молодим батькам, дитині потрібно створити психоемоційний комфорт не тільки у школі, а й удома. Тому знання заходів цієї педагогічної технології вміння застосовувати її в житті важливе як для вчителя, так і для батьків.

Для створення ситуації успіху ми пропонуємо вчителям дотримуватися правил, які забезпечать результативність у роботі:

1. Не бійтеся ставити хороші оцінки, якщо спостерігаєте хоча б мінімальний успіх учня. Адже не відчувши, що таке "відмінно", учень не буде до нього прагнути.

2. На уроках надавайте дитині можливість почувати себе особистістю піднімайте не тільки самооцінку, але й самовпевненість у хорошому розумінні цього поняття. Називайте дитину на ім'я, створюйте ситуації успіху і довіри.

3. Кількість і різноманітність позитивних, у тому числі й спеціально створюваних педагогом, ситуацій і обставин визначають можливість підтримання інтересу до навчальної діяльності і досягнення успіху.

4. Створюйте якомога більше епізодів, випадків, ситуацій, в яких учень може взяти участь - у нього буде більше можливостей знайти себе.

5. Нормою педагогічної діяльності повинно стати ставлення до дитини, як до рівного, що виключає право педагога на грубість, різкість, зневажливий тон.

6. Ви повинні бути цікавими як особистість - непередбачувана, загадкова, особлива.

Компетентний і вимогливий педагог, який насправді любить дітей, досягає найкращих результатів, і його найбільше поважають учні. Алгоритм діяльності вчителя може бути таким: чіткі норми вимог - максимальна допомога учням у їхній праці - справедливе оцінювання кінцевого результату, при цьому вся діяльність відбувається на тлі позитивного ставлення учителя до дітей. Антиподи такої установки руйнують навчальну діяльність - це установки на байдужість, на формальне проведення уроку, це установки агресивності або, навпаки, страху вчителя. Вони транслиуються на учнів тими самими каналами, що й позитивна установка, але, на відміну від останньої, не сприяють активній діяльності, а майже нанівець зводять шанси на її виникнення та успішний перебіг.

Формування позитивного ставлення учнів до пізнавальної діяльності є одним із найважливіших завдань особистісно орієнтованого навчання і виховання. Реалізацію цього завдання слід розпочинати з перших днів навчання дитини в школі. Наше дослідження стосується проблеми мотивації навчального процесу на засадах особистісно орієнтованої освіти, зокрема формування емоційно-позитивного ставлення до навчання в молодших школярів.

Відомо, що надзвичайно вагоме значення для розвитку особистості дитини мають мотиви встановлення і збереження позитивних взаємин із дорослими та іншими дітьми. Дитині потрібне хороше відношення з боку оточуючих. Потреба позитивних емоцій - одна з перших людських потреб. Тому бажання отримати схвалення, ласку дорослих і симпатію ровесників є одним з основних мотивів поведінки школяра. Таким чином, емоційно-позитивна установка на навчання в школі зумовлюється відносинами першокласника з дорослим, який є найбільш значущим у його шкільному житті, - вчителем.

Дитина ставиться до дорослих як до зразка поведінки і разом з тим претендує на визнання себе як окремої особистості. Завдяки цьому вона виконує нормативи поведінки - намагається правильно поводитися, прагне отримати нові знання, щоб дорослі були задоволені й знаннями і поведінкою.

Спостереження показують, що найбільший інтерес в учнів викликає поєднання матеріалу з очевидними явищами життя або, навпаки, з таємницями буття природи, людини, суспільства.

Іноді замість розгорнутої "пояснювальної мотивації" достатньо поставити перед учнями одне або кілька цікавих проблемних запитань, пов'язаних із досліджуванним матеріалом, заохочуючи учнів відмінними оцінками.

Окрім того, позитивного ставлення до навчання ми можемо досягти, використовуючи сучасні методи та технології навчання. Серед них, відомі та популярні зараз, інтерактивні технології, коли учні спілкуючись між собою та вчителем отримують набагато більше інформації, узагальнюють її, роблять висновки.

Також слід звернути увагу на зацікавлення учнів. Це можна зробити в різний спосіб: від використання простенької казки до застосування ТЗН та комп'ютера.

Останній, на нашу думку, взагалі має величезні можливості у мотивуванні учнів до навчання, багато з яких ще не осмислені педагогами до кінця.

Отже, ефективність формування у молодших школярів емоційно-позитивного ставлення до навчальної діяльності залежить перш за все від зусиль учителя. Особистісно-орієнтований підхід вимагає педагога творчого, позитивно налаштованого на діяльність, люблячого дітей.

ВИСНОВКИ

Якщо надії малюка на радість шкільного життя справджуються, зміцнюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння. Коли ж мотив, заради якого учень вчиться, змінюється, це принципово позначається і на усій його навчальній діяльності. У малюків, які вступають до школи, відмінності в підготовці різючі: один почав читати ще в 5 років, для іншого - книжка лише іграшка; один нетерпляче чекає першого вересня, а другий - як злякане пташеня, що потрапило в клітку. Як же орієнтуватися у цій різноманітності? Вдумливий учитель користується своїми безвідмовними інструментами - умінням спостерігати, створювати ситуації, що потребують саморегуляції поведінки дитини, спонукають до висловлювань, виявлення своїх почуттів.

Досвід, помножений на чуйне ставлення до дитини, робить багатьох учителів гарними діагностами, допомагає розібратися в мотивах, які характеризують дії тих чи інших дітей, бачити «зону найближчого розвитку», тобто «проекувати» особистість.

Таким чином, мотивація - це одна з найважливіших умов, що забезпечує успішне формування в учнів знань, слугує для них джерелом отримання нової інформації та осмислення її, розвитку мовлення та самостійного розуміння матеріалу.

У процесі сприйняття об'єкту поряд зі сприйманням беруть участь пам'ять і мислення. Перед загальноосвітніми школами стоїть одне з першочергових завдань: забезпечити успішне вивчення предметів, домогтися вільного володіння набутими знаннями. В цьому допомагає формування позитивних мотивів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под. ред. В. В. Давыдова. - М.: Педагогика, 1991.
2. Гин А. Конструктор урока // Відкритий урок - 2002 - № 5-6 - С.11-19.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К.: Вища школа, 1984.
4. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников - М.: Просвещение, 1976, - 304 с.
5. Лазаренко Н. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти // Початкова школа. - 1999. - № 5. - С.13-16.
6. М.: Знание, 1985 - 80 с.
7. Мухина В.С. Шестилетний ребенок в школе. Кн. для учителя - М.: Просвещение, 1990 - 175 с.
8. Освітні технології. Навч.-метод. посіб / За заг. ред. О.М. Пехоти - К.: А С К, 2001 - 256 с.

9. Подмазін С. Психологія особистісно-орієнтованого навчання // Сучасні шкільні технології Ч 1 / Упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц - К.: Ред. загальнопед. газ., 2004 - С.50-63.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. - К.: Генеза, 1999.
11. Савченко О.Я. Підготовка учнів до сприймання нових художніх творів на уроках читання // Початкова школа. - 1990. - № 3. - С.18-26.
12. Сальникова Т.П. Методика преподавания грамматики, правописания и развития речи. - М.: ТЦ "Сфера", 2000.
13. Ситуация успеха // Відкритий урок - 2002 - № 19-20 - С.48.
14. Соловейчик М.С., Жедек П.С., Светловская Н.Н. Русский язык в начальных классах: Теория и практика обучения. - М.: Академия, 2000.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. - Т.2 - М.: Просвещение, 1979.
16. Ушинський К.Д. Вибрані пед. твори в 2 т. - К., 1988.
17. Цукерман Г.А. Зачем детям учиться вместе. -
18. Чуйко Г.А. Методика викладання української мови в початкових класах. - К.: Радянська школа, 1974.
19. Щукина Г.І. Мотивация учения - М.: Научное образование, 1980.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ КАЛІГРАФІЧНОГО ПИСЬМА

Гігієнічні правила письма

Основним завданням під час письма у підготовчий період є формування графічних навичок. З першого уроку важливо вчити дітей під час письма дотримуватися гігієнічних правил.

Шестирічки, які відвідували дошкільні заклади, загалом дотримуються цих правил. Проте й серед них не всі вміють правильно сидіти під час виконання графічних вправ (низько схилиються до зошита, підгинають ноги під сидіння, лікті або звисають з парт, або правий лежить посередині), тримати олівець, ручку (в кулаці, близько до кульки, міцно стискають її), розміщувати аркуш паперу, зошит. Деякі діти нераціонально працюють рукою (там, де можна обійтися тільки пальцями, рухається все передпліччя).

Так, під час виконання графічних вправ в учнів часто з'являються тремтячі лінії, сильний натиск на папір, вихід елементів за рядок, недописування до рядкової та міжрядкової ліній, «дзеркальність», елементи неправильної форми тощо.

Причиною таких відхилень є особливості розвитку дітей шестирічного віку: слабкі м'язи кисті, невправні рухи пальців, низька витривалість статичних напружень, невміння орієнтуватися на площині, виконувати одночасно низку дій та інше. Це й призводить до неточних, непевних, скутих рухів, швидкої втоми, виписування кожного елемента окремо, довгих пауз.

У процесі формування графічних навичок письма в дитини виникають асоціації між почутим, вимовленим, побаченим, написаним. При цьому учень має виконати низку правил: правильно сісти за парту, покласти зошит, взяти ручку й почати писати.

На першому занятті можна запропонувати школярам на чистому аркуші паперу, покладеному посередині парти паралельно до її нижнього краю, олівцями малювати те, що вони вміють, і при цьому вказати на правильну посадку: сидіти рівно, не торкаючись грудьми столу, не нахилиючи низько голову, поставити лікті на край парти, потім покласти долоні на аркуш і розсунути лікті так, щоб було зручно на них спертися. Плечовий пояс зберігає горизонтальне положення, передпліччя та кисті рук вільно лежать на поверхні парти, не стаючи додатковими точками опори. Стегна перебувають під прямим кутом до корпусу, не менше $\frac{2}{3}$ і не більше $\frac{3}{4}$ довжини їх має бути на стільці, ступня — на спеціальній підставці чи на підлозі. Під час роботи вчитель стежить за посадкою, зосереджуючи на цьому увагу дітей.

На кожному наступному уроці треба нагадувати школярам ці правила. Крім того, вчителі повинні створювати ігрові моменти, під час яких вони самі зацікавлено стежать за посадкою (скажімо, раптом крейда класовода не пише на дошці, ніби за щось чіпляється і вивертається у той бік, де учень неправильно сидить); призначати щоразу чергового (одного з ряду), який би стежив за посадкою перед письмом (без нагадування вчителя) і навіть поставою дітей на перерві.

Неабияке значення для правильного положення тіла під час письма, а також формування графічних умінь має парта. "У більшості з них кут нахилу до учня має бути 12° — 15° .

На особливу увагу заслуговує ручка. Ті, якими користуються сьогодні першокласники, дуже різноманітні за формою і конструкцією. Багато рекомендувати дітям для письма кулькову ручку, тому що навчальний рукописний

шрифт легше виконувати саме ручкою такого типу. Вона, по-перше, лишає чистими руки дітей, зошити, парти, по-друге, має достатній запас пасти, по-третє, легка для дитини, а головне — нею можна робити різноспрямовані рухи. Її товщина має бути приблизно 8 мм, довжина 11 — 15 см, без граней біля кульки (2 см).

Крім цього, всі школярі повинні писати ручкою з фіолетовою або синьою пастою.

Ручку тримають трьома пальцями (великим, середнім, вказівним) на відстані приблизно 1—1,5 см від кульки, під кутом 50—55°. Вона проходить біля згину третього суглоба вказівного пальця, кінець спрямований на праве плече. При цьому великий, середній і вказівний пальці зігнуті; безіменний та мізинець — напівзігнуті, слугують опорою для кисті. Якщо підняти вказівний палець, то ручка тримається великим і середнім. Щоб цей прийом засвоїти правильно, дітям показують згинання й розгинання пальців під час «письма» прямих штрихів у повітрі.

Доцільно розпочати ознайомлення учнів з ручкою, її розташуванням у руці саме на першому занятті. Класовод після усного пояснення сам повинен вкласти у руку дитини ручку, простежити за пальцями. Не буде зайвим відразу ж виконати вправи на вироблення навички вільного її тримання.

Безпосередньо перед виконанням графічних вправ і під час роботи на прохання вчителя школярі ставлять руку з ручкою на лікоть, показують один одному, як правильно тримати, як рухати пальцями вниз і вгору, робити оберти кистю по колу. Такі вправління бажано починати з другого уроку (до того моменту, коли учні почнуть писати в рядку), приділивши увагу правильному й вільному її триманню.

Зосереджено працюючи над вправами, діти надто стискають ручку, ніби бояться випустити її з руки. Подолати цей страх допоможуть звичайні маніпуляції з нею, а саме:

- а) коливати ручкою, утримуючи її вказівним і великим пальцями, вказівним та середнім тощо;
- б) повертати її пальцями;
- в) поставити ручку кулькою на парту, тримаючи за протилежний кінець, потім спуститися пальцями до кульки;
- г) підняти й повернути у повітрі ручку так, щоб кулька стала вгорі (при цьому пальці будуть біля кульки);
- г) не випускаючи з рук, поставити на парту вже протилежним від кульки кінцем і знову спускатися пальцями від кульки вниз. Так зробити кілька разів.

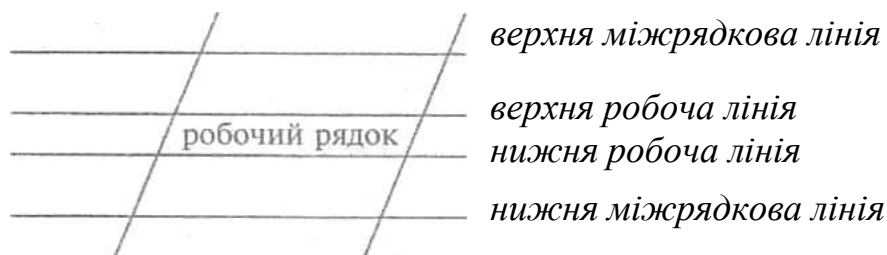
Навчати вільно тримати ручку необхідно на всіх уроках письма підготовчого періоду.

Крім того, що учні стискають ручку, вони ще занадто натискають на папір. Цей недолік спостерігається у випадках, коли:

- школярі не засвоїли форми елемента, графем, послідовності написання. У процесі письма вони коректують елемент і роблять у цих місцях сильний натиск;
- не можуть скоординувати рух руки і гальмують його під час переходу на інший напрям;
- для штрихування даються замалі або завеликі фігури;
- є механічні перешкоди, паста погано надходить до кульки.

Щоб уникнути цього, необхідно мати під рукою чернетки для розписування ручки безпосередньо перед виконанням завдання. Варто з'ясувати, чи достатньо в ній пасти.

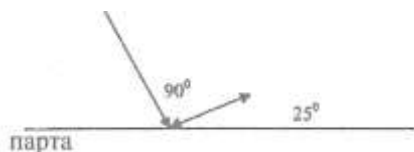
Формування графічних навичок за умов, де є обмеження (сітка зошита), зумовлює для дітей і вчителів найбільші труднощі. Педагог повинен приділити особливу увагу лініям зошита (*мал. 1*). Необхідно вивчити назви ліній. Це пов'язано з поясненням букви на наступних уроках. Дитині потрібно кілька разів повторити назви ліній.

Мал. 1. Сітка робочого зошита

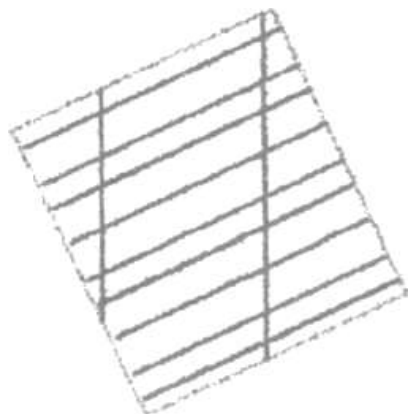
Як покласти зошит на стіл, щоб правильно писати? розміщення зошита залежить не тільки правильне письмо, а й, що найголовніше, — здоров'я дитини. Слов'янське письмо відрізняється від ієрогліфного. Воно потребує більше мускульних зусиль, багато лівих та правих поворотів, безвідривних елементів у написанні букв і слів.

Тисячолітній досвід показав два головних пору, руки, які не діють негативно на розвиток організму дитини. Це два рухи: під кутом 90° вниз та 25° пр. воруш відносно краю стола (*мал. 2*).

Мал. 2. Напрямки рухів руки під час письма

Уважно розглянемо мал. 3.

Мал. 3. Розміщення сторінки зошита на парті

На цьому малюнку показано, як вирішено проблему таких рухів у зошиті. В друкарні друкованим способом проводять похилу лінію під кутом 65° . Якщо зошит нахилити вліво так, щоб похила лінія стала перпендикуляром відносно краю стола, а нижній лівий кут робочої сторінки знаходився проти середини грудей, — це і буде правильне розміщення зошита. Всі кути і напрямлення руки будуть дотримані. Прямі лінії писатимуться перпендикулярно до краю стола. «До себе» або «на себе», — кажуть учителі дітям. Дуже важливо, щоб дитина це усвідомила. До речі, багато письменників, які свого часу пиали рукописи, страждали на захворювання легень. А причиною було неправильне розташування зошита і, внаслідок цього, неправильні рухи руки під час письма.

Пам'ятайте! Якщо не дотримуватися цих правил письма, у дитини можуть з'явитися сколіозні зміни в організмі!

Методи навчання каліграфічного письма

Велику увагу в першому класі вчителі приділяють урокам навчання грамоти, на яких діти оволодівають умінням читати, розбірливо, чітко і красиво писати. А вміння так писати — це справжнє мистецтво, яке називається каліграфією.

Навчання каліграфічного письма в початковій школі проводиться за такими методами: **лінійний, тактовий, копіювальний, генетичний**.

Лінійний метод полягає в навчанні дітей каліграфічного письма по лініях графічної сітки, надрукованої в зошитах.

На перших уроках діти вчаться орієнтуватися на сторінці зошита, засвоюють поняття: робочий рядок, верхня, нижня робочі лінії, верхня і нижня міжрядкові лінії. Вони привчаються знаходити ці лінії у зошиті, сприймають практичні вказівки вчителя: провести коротку, довгу лінію зліва праворуч по верхній, нижній лінії робочого рядочка, коротку від верхньої робочої лінії до нижньої на себе, довгу від верхньої міжрядкової до нижньої рядкової лінії, від верхньої рядкової до нижньої міжрядкової.

Розлінування також полегшує учням засвоєння правильного написання літер, поєднання елементів і дотримання певних проміжків між елементами й літерами.

За допомогою сітки зошита вчитель може пояснити дітям, як правильно писати будь-яку літеру. Вона також сприяє розвитку окоміру дитини і плавності письма.

Тактовий (ритмічний) метод, або *письмо під лічбу*, застосовується для забезпечення поступового переходу дітей від повільного письма до більш прискореного, що допомагає виробити в учнів однакову швидкість письма.

Лічба дається на основні елементи. Всі інші виконуються під протяжний звук *і*. Наприклад, мала буква «а» пишеться під рахунок: *і — раз — і, два — і*.

Застосування тактового методу зрівнює темп письма дітей усього класу, поживляє роботу на уроці і зосереджує увагу учнів. Письмо під лічбу запобігає рвучким і поспішним рухам руки, що є причиною неохайного і брудного письма.

Копіювальний метод відіграє певну роль у навчанні дітей шестирічного віку. У них формування рухових навичок письма тільки розпочинається. Шестирічним першокласникам набагато важче, ніж семирічним, оволодівати руховими навичками, оскільки дрібні м'язи руки перебувають у стані розвитку. Вони повільніше перетворюють звуковий сигнал у графічні знаки букви. Тому корисно після вивчення літери на уроці працювати із вкладками, на яких написано елементи, букви, а згодом — сполучення букв, склади, слова, речення. Підкладаючи цю вкладку під аркуш прозорого паперу, учень обводить написане (*див. додаток*).

Отже, запровадження копіювального методу в процесі навчання каліграфічного письма сприяє виробленню ритмічних рухів кисті руки дитини, закріпленню набутих навичок у написанні букв.

Основним методом навчання каліграфічного письма в початкових класах є *генетичний*. Він має такі особливості:

- написанню букв передують попереднє вивчення назви і форми елементів;
- вивчення написання букв здійснюється не за алфавітним порядком, а за порядком наростання труднощів у написанні;
- навчання будується на основі генезису (*генезис*, від грец. — *виникнення, походження*, — поняття, що означає як процес творення, так і процес

розвитку), тобто утворення кожної наступної букви шляхом попереднього засвоєння основного елемента і додавання нового.

Ось чому формування графічних навичок доцільно розділити на окремі моменти.

1. Робота у зошиті без сітки

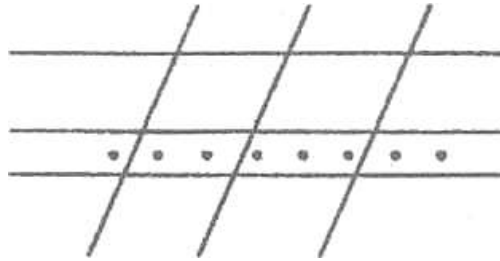
- зображення різноманітних ліній окремо та в поєднанні;
- обведення трафаретів;
- поєднання точок у фігури;
- штрихування сюжетних і предметних малюнків різної форми та розміру;
- малювання бордюрів, смужок;
- розфарбовування.

2. Робота в сітці зошита

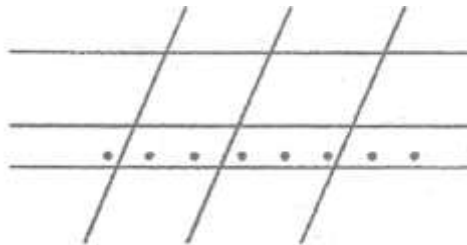
1. Виконання вправ для розвитку окоміру та вільної орієнтації учнів у зошиті.

Наприклад.

1.1. Постав крапки за зразком. Зверни увагу: вони знаходяться на середині робочого рядочка.

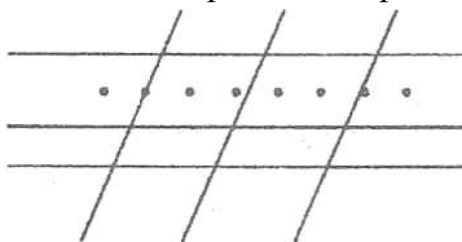
1.2. Постав крапки за зразком. Зверни увагу: вони знаходяться близько до середини робочого рядочка.

Мал. 1.2

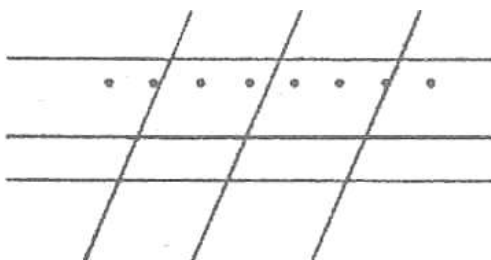
Мал. 1.1

1.3. Постав крапки за зразком. Зверни увагу: вони знаходяться на середині відстані від верхньої робочої лінії до верхньої міжрядкової.

Мал. 1.3

1.4. Постав крапки за зразком. Зверни увагу: вони знаходяться нижче верхньої міжрядкової лінії.

Мал. 1.4

2. Написання елементів, з яких складається літера (*опис основних елементів літер див. у додатку*).

3. Написання букв.

Якщо на підготовчому етапі на уроках письма приділити належну увагу опануванню учнями елементів великих літер, то в букварний період дітям набагато легше навчитися правильно, каліграфічно відтворювати їх у зошитах. Поступово проходячи всі етапи, у дитини формуються навички каліграфічного письма.

Основні елементи літер

1. **Довга похила, що починається з заокруглення внизу.**

Трапляється при написанні великих літер А, Л, М.

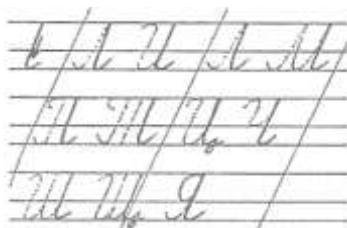
Довга пряма, яка починається з заокруглення.

Трапляється при написанні великої літери І.

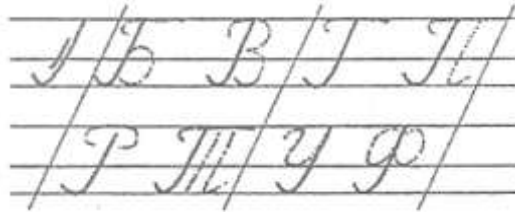
2. **Довга пряма, заокруглена внизу праворуч.**

Трапляється при написанні великих літер А, Й, Л, М, П, Т, Ц, Ч, Ш, Щ, Я.

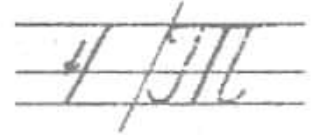
3. Довга пряма з заокругленням внизу ліворуч.

Трапляється при написанні літер **Б, В, Г, П, Р, Т, У, Ф.**

4. Пряма довга лінія без заокруглення.

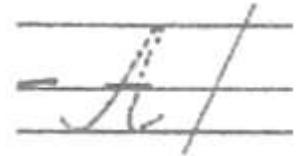
Трапляється при написанні великої літери **Т.**

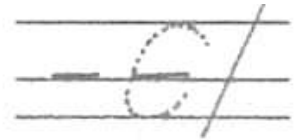
5. Пряма коротка горизонтальна лінія.

Трапляється при написанні великих літер **А, Є.**

При написанні букви **А** цей елемент пишеться на верхній рядковій лінії.

При написанні букви **Є** — вище верхньої рядкової лінії.

6. Коротка пряма горизонтальна лінія, що починається з заокруглення.

Трапляється при написанні літер **Б, Г, П, Т.**

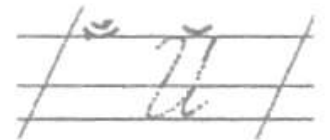
7. Коротка горизонтальна лінія, вигнута вниз.

Трапляється при написанні літер **Г, Й.**

При написанні букви /цей елемент пишеться на верхній міжрядковій лінії.

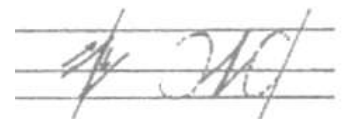

При написанні літери **Й** — над верхньою міжрядковою лінією.

8. Три прямі, що, поєднуючись, утворюють гострі кути.

Зустрічаються при написанні літери **Ж.**

9. Коротка похила та довга пряма з заокругленням внизу ліворуч.

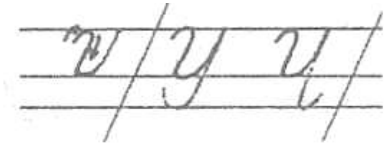
Трапляється при написанні літер **І, Ї, К, Н, Ю.**

У підготовчому періоді ці два елементи не слід роз'єднувати. Краще їх подати як одне ціле, тим самим підготувавши учнів до написання цих літер.

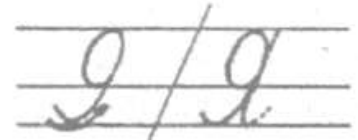
10. **Пряма з заокругленням вгорі й внизу.**

Трапляється при написанні великих літер **У, Ч.**

11. **Довга пряма, яка починається з нижнього заокруглення і переходить в овал.**

Трапляється при написанні великої літери **Я.**

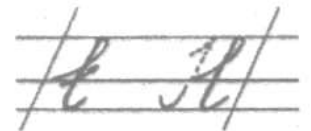
12. **Довга пряма, що заокруглюється внизу праворуч і продовжується до верхньої міжрядкової лінії.**

Трапляється при написанні великих літер **М, Ш, Щ.**

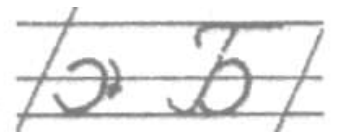
13. **Довга пряма з заокругленням внизу праворуч і петлею вгорі.**

Трапляється при написанні великої букви **Н.**

14. **Правий великий напівовал.**

Трапляється при написанні великої літери **Б.**

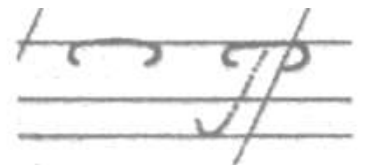
15. **Два правих напівовали.**

Зустрічаються при написанні великих літер **З, В.** (У літери **В** верхній півовал більший, ніж у літери **З**).

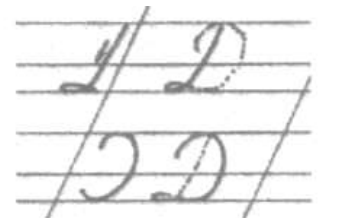
16. **Верхній півовал.**

Трапляється при написанні великої літери **Р.**

17. **Довга пряма лінія з горизонтальною петлею і великий правий півовал.**

Трапляється при написанні великої літери **Д**

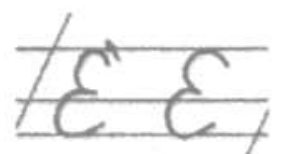
18. **Великий правий напівовал.**

Трапляється при написанні великих літер **Х, Ж.**

19. **Два лівих напівовали, з яких верхній — менший, а нижній більший.**

Трапляється при написанні великої літери **Е.**

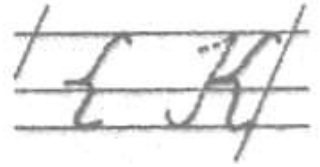
20. Великий лівий напівовал.

Трапляється при написанні великих літер **Є, С, Ж, Х.**

21. Дві криві лінії, які з'єднуються між собою.

Зустрічаються при написанні великої літери **К.**

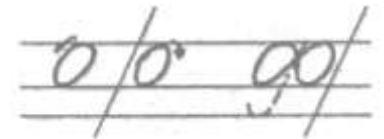
22. Великий овал.

Трапляється при написанні великих літер **О, Ю.**

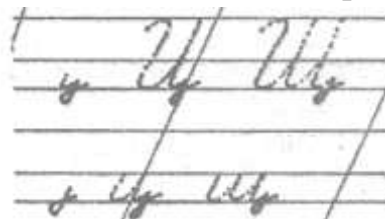
23. Два овали, що пишуться між верхньою міжрядковою і верхньою лінією робочого рядочка.

Трапляються при написанні великої літери **Ф.**

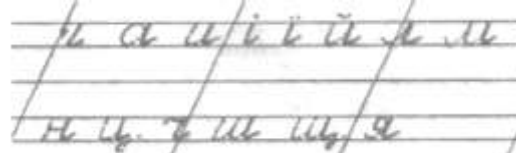
24. Маленька петля.

Трапляється при написанні великих і малих літер **Ц, ц, Щ, щ**

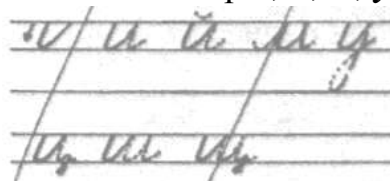
25. Коротка пряма, заокруглена внизу праворуч.

Трапляється при написанні малих літер **а, и, і, ї, л, м, н, ц, ч, ш, щ, я.**

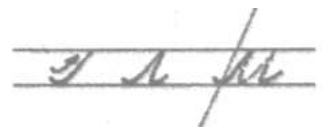
26. Коротка пряма, продовжена до верхньої лінії робочого рядочка.

Трапляється при написанні малих літер **и, й, м, у, ц, ш, щ.**

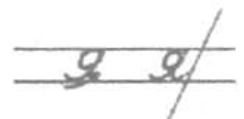
27. Коротка похила лінія, що починається з заокруглення.

Трапляється при написанні малих літер **л, м.**

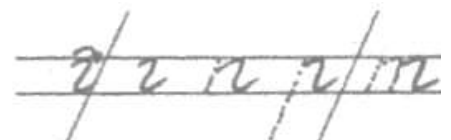

28. Коротка пряма лінія, що починається з нижнього заокруглення і переходить далі в малий овал.

Трапляється при написанні малої літери **я.**

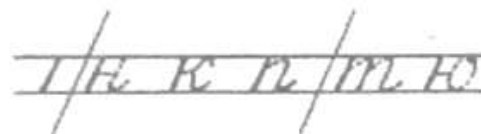
29. Коротка пряма лінія, заокруглена вгорі й внизу.

Трапляється при написанні малих літер *z, n, p, m*.

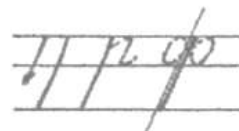
30. Коротка пряма.

Трапляється при написанні малих літер *к, н, п, т, ю*.

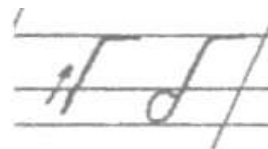
31. Довга пряма, яка пишеться від верхньої рядкової до нижньої міжрядкової ліній.

Трапляється при написанні літер *р, ф*

32. Довга пряма, що починається нижче верхньої лінії робочого рядка і переходить у плавний поворот праворуч угорі.

Трапляється при написанні малої літери *б*.

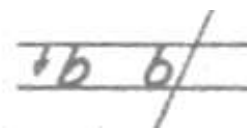
33. Пряма, що починається з заокруглення вгорі.

Трапляється при написанні малої літери *т*.

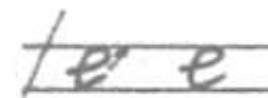
34. Коротка пряма лінія з заокругленням у вигляді овалу.

Трапляється при написанні літери *ь* (м'який знак).

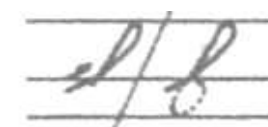
35. Петля, що не виходить за межі робочого рядка

Трапляється при написанні малої літери *е*.

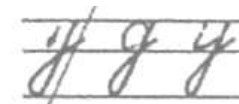
36. Верхня петля.

Трапляється при написанні малої літери *в*.

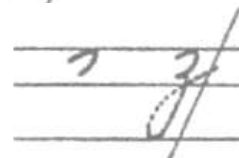
37. Нижня петля.

Трапляється при написанні малих літер *д, у*.

38. Великий правий півовал, який переходить у петлю.

Трапляється при написанні малої букви *з*

39. Коротка горизонтальна вигнута пряма лінія.

Трапляється при написанні малих літер *й, г*. При написанні літери *й* цей елемент пишеться над верхньою рядковою лінією. При написанні літери *г* — на верхній лінії робочого рядочка.

40. Фігурна лінія (коротка риска, що поєднується з горизонтальною короткою, вигнутою вниз, лінією).

Трапляється при написанні малої літери *ч*.

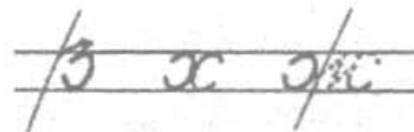
41. Коротка пряма горизонтальна лінія.

Трапляється при написанні малих літер *є, н, ю.*

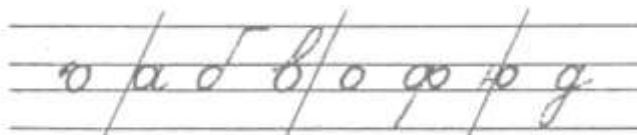
42. Елемент, який у своєму складі має три прямі, що, поєднуючись, утворюють гострі кути.

Трапляється при написанні малої літери *ж*

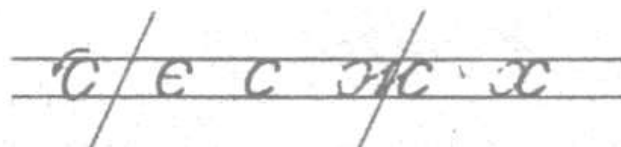
43. Овал.

Трапляється при написанні малих літер *б, а, в, ф, д, о, ю.*

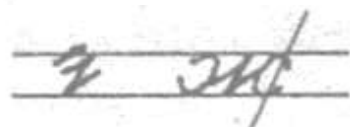
44. Лівий напівовал.

Трапляється при написанні малих літер *є, с, ж, х*

45. Правий напівовал

Трапляється при написанні малих літер *х, ж*

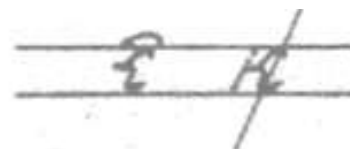
46. Правий маленький півовал, який біля нижньої рядкової лінії не має заокруглення вгору.

Трапляється при написанні малої літери *з*

47. Дві криві лінії, що поєднуються між собою.

Трапляються при написанні малої літери *к*

МОТИВИ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ:

- Почуття обов'язку
- Бажання заслужити похвалу вчителя
- Страх перед покаранням
- Звичка виконувати вимоги дорослих
- Пізнавальний інтерес
- Честолюбство
- Прагнення утвердитися в класі
- Бажання порадувати батьків
- Бажання одержувати високі бали
- Прагнення заробити винагороду

Наша адреса:

42600

Сумська обл., м. Тростянець,
вул. Червоноармійська, 53/в,
тел.: 5-19-02, 5-18-82, 5-16-91,
факс: 054-58-5-18-82,
e-mail: viddil.osvitu@mail.ru
<http://education-trost.at.ua>